

ШҮҮХИЙН ЕРӨНХИЙ ЗӨВЛӨЛ
ШҮҮХИЙН ЗАХИРГААНЫ ХҮНИЙ НӨӨЦИЙН ГАЗАР
СУРГАЛТ, СУДАЛГААНЫ ТӨВ

**ШҮҮХ, ШҮҮХИЙН ТАМГЫН ГАЗАРТ ИРСЭН
ӨРГӨДӨЛ, ГОМДОЛД АНАЛИЗ ХИЙСЭН НЬ**

Боловсруулсан: Сэтгэл зүйч-судлаач Б.Нямаа

2024 ОН

ҮНДЭСЛЭЛ

Шүүхийн нөхцөл байдал, үйл ажиллагаанд үнэлэлт өгсөн хөндлөнгийн байгууллагын дүнгээр шүүхийн индекс нь 100 онооноос 2021 онд 51.94 оноо, 2023 онд 53.22 оноогоор үнэлэгдсэн байна¹. Үүнийг дэлгэрэнгүйгээр харвал:

Хүснэгт 1. Үндсэн хэмжигдэхүүн тус бүрийн үнэлгээг харуулав.

№	Үндсэн хэмжигдэхүүн	2021 он	2023 он	Өсөлт/бууралт
1	Шүүхийн эрх хэмжээ, бие даасан байдал.	51.60	50.31	- 1.29
2	Шүүхийн нээлттэй, ил тод байдал	62.30	65.71	+ 3.41
3	Шүүхэд итгэх олон нийтийн итгэл	53.17	48.40	- 4.77
4	Шүүхийн дэд бүтэц, нөөц	44.47	43.18	- 1.29
5	Шүүгчийн ёс зүй ба хариуцлага	45.17	58.13	+ 12.96
6	Шүүхийн үр ашигтай үйл ажиллагаа	54.93	53.61	- 1.32
7	Нийт	51.94	53.22	+ 1.28

Монгол Улсын шүүхийн индекс 2021, 2023 онуудын харьцуулсан үнэлгээнд үндсэн хэмжигдэхүүнээс хамгийн өндөр өсөлттэй үнэлэгдсэн нь “Шүүгчийн ёс зүй ба хариуцлага” +12.96 оноо, хамгийн өндөр бууралттай үнэлэгдсэн хэмжигдэхүүн нь **“Шүүхэд итгэх олон нийтийн итгэл” -4.77** оноогоор үнэлэгдсэн байгааг хүснэгт 1-ээс харж болно.

Хүснэгт 2. Үндсэн хэмжигдэхүүн тус бүрд хамгийн багаар үнэлэгдсэн дэд хэмжигдэхүүнүүдийг харуулав.

№	Үндсэн хэмжигдэхүүн	Дэд хэмжигдэхүүн	2021 он	2023 он	Өсөлт/бууралт
1	Шүүхийн эрх хэмжээ, бие даасан байдал.	Шүүх, шүүгчийн аюулгүй байдал	45.62	40.42	- 5.2
2	Шүүхийн нээлттэй, ил тод байдал	Хэвлэл мэдээллийн сурвалжилга	44.30	44.01	- 0.29
3	Шүүхэд итгэх олон нийтийн итгэл	Шүүгчийн зан суртахуун	43.83	41	- 2.83
4	Шүүхийн дэд бүтэц, нөөц	Эрсдэлийн удирдлагын тогтолцоо	36.43	29.57	- 6.86

¹ Нээлттэй нийгэм форум. Шүүхийн индекс 2023. Хавсралт 1-ээс

5	Шүүгчийн ёс зүй ба хариуцлага	Шүүгчийн сахилгын зөрчлийн процесс	42.11	47.66	+ 5.55
6	Шүүхийн үр ашигтай үйл ажиллагаа	Шүүхийн захиргааны үйлчилгээ	47.54	33.94	- 13.6

Дэд хэмжигдэхүүнүүдийг 2021, 2023 онуудыг харьцуулсан үнэлгээгээр хамгийн их бууралттай дэд хэмжигдэхүүн нь “**Шүүхийн захиргааны үйлчилгээ**” нь **-13.6** оноогоор буурсан үзүүлэлт харагдаж байна.

СУДАЛГААНЫ ЗОРИЛГО

Хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны явц дахь шүүхийн захиргааны ажилтны мэргэжлийн ур чадвар, харилцаа хандлагад тулгамдаж буй асуудлыг тодруулах зорилгоор шүүх, шүүхийн Тамгын газарт ирсэн өргөдөл, гомдолд агуулгын задлан шинжилгээ хийв.

СУДАЛГААНЫ ХАМРАХ ХҮРЭЭ, АРГА ЗҮЙ

Энэхүү судалгаанд шүүхийн статистик тоон мэдээлэл, анхан болон давж заалдах шатны шүүхийн Тамгын газарт хэргийн оролцогч нараас гаргасан шүүхийн захиргааны ажилтан²-ы харилцаа хандлага, ёс зүй, хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаатай холбоотой гаргасан өргөдөл, гомдол³-ыг түүвэрлэн агуулгын задлан шинжилгээний аргыг ашигласан болно.

Судалгаанд 2022-2023 оны хооронд Шүүхийн ерөнхий зөвлөл, Шүүхийн сахилгын хороо, нийслэл болон орон нутгийн шүүхүүдийн шүүхийн захиргааны ажилтан нарт гаргасан 156 өргөдөл, гомдолд агуулгын задлан шинжилгээ хийсэн болно. Үүнд:

А/ Шүүх, шүүхийн захиргааны ажилтан нарт өргөдөл гаргасан субъектүүдийн ангилал

Б/ Ирсэн өргөдөл, гомдлыг агуулгаар нь задлан шинжилсэн байдал

В/ Өргөдөл, гомдол ирж буй албан тушаалын ангилал зэргээр агуулгын задлан шинжилгээ хийсэн.

СУДАЛГААНЫ БОЛОВСРУУЛАЛТ

А/ Энэхүү судалгааны 156 өргөдөл, гомдлыг гаргасан субъектүүдийг нийслэл болон орон нутгаар ангилан харвал:

Хүснэгт 3. Өргөдөл, гомдол гаргасан субъект:

Нийслэл дэх шүүхүүдийн хувьд:				Орон нутаг дахь шүүхүүдийн хувьд:			
№	Албан тушаал	Тоо	Хувь	№	Албан тушаал	Тоо	Хувь
1	Иргэн	84	66.7	1	Иргэн	24	80.0
2	Өмгөөлөгч	10	7.9	2	Өмгөөлөгч	4	13.3
3	Хуулийн этгээд	8	6.3	3	Хуулийн этгээд	1	3.3

² Монгол улсын шүүхийн тухай хуулийн 88 дугаар зүйлийн 88.1 дэх заалтад шүүгчийн туслах, шүүх хуралдааны нарийн бичгийн дарга, шүүхийн Тамгын газрын ажилтан нь шүүхийн захиргааны ажилтан байна гэж заасан байна.

³ Иргэдээс төрийн байгууллага, албан тушаалтанд гаргасан өргөдөл, гомдлыг шийдвэрлэх тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлд заасан хуулийн нэр томъёог ашигласан болно.

4	Эвлэрүүлэн зуучлагч	1	0.8	4	Ерөнхий шүүгч	1	3.3
5	Хүний эрхийн комисс	1	0.8				
6	Шүүхийн сахилгын хороо	22	17.5				
	Нийт	126	100		Нийт	30	100

Хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны явцад шүүхийн захиргааны ажилтан нарт гаргаж буй өргөдөл, гомдлыг шүүхээр үйлчлүүлж буй иргэд болон өмгөөлөгч нар өгч байгаа буюу 75-90 орчим хувь байна. Иргэн болон өмгөөлөгч нараас ирж буй өргөдөл, гомдолд дүн шинжилгээ хийж, шүүхийн үйлчилгээний чанарыг сайжруулахад оновчтой алхам хийж, эргээд мониторингийн судалгаа хийх нь бидний өдөр тутмын үйл ажиллагаанд чухал ач холбогдолтой болох нь дээрх хүснэгтээс харагдаж байна. Өмгөөлөгч нараас ирсэн шүүхийн

Тохиолдол 1. Хэргийн оролцогчийн өмгөөлөгч /мөн прокурор/ хэргийн материалтай тухтай, нухацтай, бүрэн танилцах, хэргийн материалаас тэмдэглэл хийхэд шүүхийн байрны дотоод зохион байгуулалт зайлшгүй нөлөөлж байна. Бодит нөхцөл байдалтай дасан зохицож шүүгчийн туслахуудын өрөөнд, зарим тохиолдолд цонхны тавцанг ширээний зориулалтаар ашиглаж хэргийн материалтай танилцаж байгаа болно. Энэ нь а/шүүгчийн туслахууд чиг үүргээ гүйцэтгэхэд тодорхой хэмжээгээр саад учруулдаг, б/өмгөөлөгчид хэргийн материалтай тухтай, нухацтай танилцахад хүндрэл учирсаар байна. Зарим шүүхийн Тамгын газар 1 давхартаа шилэн хаалт хийж тусгай өрөө гарган өгсөн байна. Үүнийг бусад шүүхүүдэд хэрэгжүүлэхийг санал болгож байна.

Өмгөөлөгчийн гаргасан өргөдөл

Тохиолдол 3. Шүүгчийн туслахын өрөөнд өмгөөлөгч үйлчлүүлэгчийн хамт хэргийн материалтай танилцаж байтал шүүгчийн туслах зураг даруулахгүй гэж хавтаст хэргийг авч, иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуульд заасан зохигчийн болон өмгөөлөгчийн эрхийг хязгаарласан. Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 25.1.2 дахь хэсэгт зааснаар хэргийн оролцогч нь хэргийг шүүх хуралдаанаар хэлэлцүүлэх тухай шүүгчийн захирамж гарсны дараа хэргийн материалтай танилцах эрхтэй. Мөн Өмгөөллийн тухай хуулийн 13 дугаар зүйлийн 13.1.10-д зааснаар хуульд заасан үндэслэл, журмын дагуу шаардлагатай баримт сэлтийг бэхжүүлэх, хуулбарлан авах зорилгоор зураг, дууны дүрсний, дуу-дүрсний бичлэгийн бусад техник хэрэгсэл ашиглах эрхтэй.

Өмгөөлөгчийн гаргасан гомдлоос

Тохиолдол 3. Хэргийн материалтай танилцахад шинжээч нарт хууль сануулсан баримтыг нөхөж Өдрийн байдлаар гарын үсэг зуруулж, нотлох баримтыг хуурамчаар үйлдэж хэрэгт хавсаргасны дараа хэргээс дур мэдэн авсан байна.

Өмгөөлөгчийн гаргасан гомдлоос

үйлчилгээг сайжруулахад анхаарах шаардлагатай гомдлын агуулгыг энд иш татан оруулав.

Б/ Ирсэн өргөдөл, гомдлыг нийслэл дэх болон орон нутгаар ангилан агуулгаар нь задлан авч үзвэл дараах зөрчлүүд илэрч байна. Үүнд:

Хүснэгт 4. Агуулгын хувьд:

Нийслэл дэх шүүхүүдийн хувьд:				Орон нутаг дахь шүүхүүдийн хувьд:			
№	Агуулга	Тоо	Хувь	№	Агуулга	Тоо	Хувь
1	Хариуцлагагүй байдал	41	32.5	1	Харилцааны зөрчил	6	20
2	Эрх зүйн актууд хугацаандаа гараагүй	22	17.5	2	Ёс зүйн зөрчил	5	16.7
3	Иргэдийг чирэгдүүлсэн	16	12.7	3	Эрх зүйн актууд хугацаандаа гараагүй	5	16.7

4	Хууль зөрчсөн	16	12.7	4	Хууль зөрчсөн	4	13.3
5	Харилцааны зөрчил	15	11.9	5	Санал хүсэлт	4	13.3
6	Ёс зүйн зөрчил	6	4.8	6	Хариуцлагагүй байдал	3	10
7	Шүүхийн үйл ажиллагаатай холбоотой	5	4	7	Хувь хүний мэдээлэл нууцлаагүй	2	6.7
8	Шүүгчийн өгсөн үүрэг, даалгаврыг биелүүлсэнтэй холбоотой	2	1.6	8	Албан тушаалаа урвуулан ашигласан	1	3.3
9	Санал хүсэлт	2	1.6				
10	Нотлох баримт нууцлаагүй	1	0.8				
Нийт		126	100		Нийт	30	100

Эндээс харахад Нийслэл дэх шүүхүүдийн шүүхийн захиргааны ажилтнуудад ирсэн өргөдөл, гомдол орон нутаг дахь шүүхүүдтэй харьцуулбал 4 дахин их байгаа нь хүн амын нягтаршил, хэрэг, нэхэмжлэл хүлээн авсан тоо болон шийдвэрлэж буй хэргийн тоотой шууд хамааралтай. Нийслэл дэх шүүхүүдэд хариуцлагагүй байдал /32.5 хувь/, хугацаа хэтрүүлсэн /17.5 хувь/, иргэдийг чирэгдүүлсэн болон хууль зөрчсөн тус бүр /12.7 хувь/ байгаа нь өргөдөл, гомдлын 75 хувийг эзэлж байхад харилцаа хандлага, ёс зүйн зөрчил, шүүхийн үйл ажиллагаатай холбоотой санал хүсэлт 25 хувь байна. Ирсэн өргөдөл, гомдлын агуулгыг иш татан оруулав.

Тохиолдол 1. Давж заалдах шатад 2023.03.21-ны өдөр гомдол гаргасан боловч өнөөдрийг хүртэл явуулаагүй, сар бүр сануулж асуухад өнөөдөр, маргааш гэж хэлсээр байна.

Хугацаа хэтрүүлсэн гэсэн гомдлоос

Тохиолдол 2. Сүхбаатар дүүргийн хаягийг Сонгинохайрхан дүүргийн хаяг байна гэж андуурч, ажилдаа хайнга хандаж, онлайн системийг ашиглахыг мэдэхгүй, нэхэмжлэлийг чинь хүлээн авахаас татгалзсан захирамжаа ирж ав, хөдөө байсан ч ирж авах хуультай, Монгол шуудан алга болгочихвол яахын, би олон хүнтэй ажиллаж ажлаа дийлэхгүй байгаа гэх мэтээр ёс зүйгүй авирлаж байна.

Иргэний ирүүлсэн гомдлоос

Тохиолдол 3. Шүүх хуралдааны тэмдэглэлтэй танилцах гэтэл анхан шатны шүүгчийн туслах давахын шүүгчийн туслахаас асуу, давж заалдах шатны шүүгчийн туслах анхан шатны шүүгчийн туслахаас асуу гэж хэлсэн. Хэргийн материалтай танилцахад чирэгдэл учруулсан.

Иргэдийг чирэгдүүлсэн гэсэн гомдлоос

Тохиолдол 4. Монгол улсад байхгүй байгаа хүнийг шүүхийн шийтгэвэр гардан авсан хэмээн бичиж, гарын үсгийг нь зурсан байна. Энэ нь шүүхийн захиргааны ажилтны ёс зүйн дүрмийн 2.1-г зөрчсөн гэж үзэж байна.

Хууль зөрчсөн болон ёс зүйн зөрчил гаргасан гэсэн гомдлоос

Харин орон нутаг дахь шүүхүүдийн хувьд харилцааны зөрчил /20 хувь/, ёс зүйн зөрчил, хугацаа хэтрүүлсэн тус бүр /16,7 хувь/ байгаа нь орон нутгийн нийт өргөдөл,гомдлын 53.4 хувийг эзэлж байхад хууль зөрчсөн, хариуцлагагүй байдал зэрэг нь 46.6 хувийг эзэлж байна.

Тохиолдол 1. Хол аймагт амьдардаг гэдгээ шүүх хуралдаанд шүүгчид хэлээд шүүхийн шийдвэрээ ирж гардан авах боломжгүй байхад заавал ирж ав, авахгүй бол арга хэмжээ авна гэж ёс зүйгүй харьцсан.

Иргэний ирүүлсэн гомдлоос

Тохиолдол 2. Хариуцагчийн итгэмжлэгдсэн төлөөлөгчтэй утсаар ярихдаа "хөгшөөн хойшлогдчихлоо" гэж нэхэмжлэгчийн итгэмжлэгдсэн төлөөлөгчийн дэргэд ярьсан.

Харилцааны зөрчил гаргасан гомдлоос

Тохиолдол 3. Гомдол гаргах хугацааг буруу тооцон, гомдол гаргах хугацаа дууссан тул гомдлыг хүлээн авахаас татгалзсан тухай захирамж гаргуулсанд гомдолтой байна.

Хариуцлагагүй хандсан гэсэн гомдлоос

Тохиолдол 4. Шүүхэд ажиллаж байсан ... нар албаны нэр барьж, албан тушаал, эрх мэдлээ хууль бусаар ашиглан шүүхийн нэр хүндэд сөргөөр нөлөөлсөн гадагш чиглэсэн үйлдэл гаргасан. Б.Б, Х.3 нар нь албан утсаар иргэн Х.Ө рүү залгаж "шүүхэд нэхэмжлэл ирсэн байна. Шүүхэд ирнэ үү" гэж албаны нэр барьж худал хэлсэн.

Харилцааны болон ёс зүйн зөрчил гаргасан гэсэн гомдлоос

В/ Дээрх өргөдөл гомдлууд ямар албан тушаал дээр ирж байгааг ангилан авч үзвэл:

Хүснэгт 5. Өргөдөл гомдол ирсэн албан тушаалаар:

Нийслэл дэх шүүхүүдийн хувьд:				Орон нутаг дахь шүүхүүдийн хувьд:			
№	Албан тушаал	Тоо	Хувь	№	Албан тушаал	Тоо	Хувь
1	Шүүгчийн туслах	91	72.2	1	Шүүгчийн туслах	22	73.3
2	Удирдах албан тушаалтан	11	8.7	2	Тамгын газар	4	13.3
3	Шүүх хуралдааны нарийн бичгийн дарга	9	7.1	3	Архив, бичиг хэргийн эрхлэгч	2	6.7
4	Шүүхийн үйл ажиллагаатай холбоотой	7	5.5	4	Эвлэрүүлэн зуучлагч	2	6.7
5	Мэдээлэл технологийн мэргэжилтэн	3	2.4				
6	Мэдээлэл лавлагааны мэргэжилтэн	2	1.6				
7	Архив, бичиг хэргийн эрхлэгч	1	0.8				
8	Эвлэрүүлэн зуучлагч	1	0.8				
9	Шүүхийн ёс зүйн хороо	1	0.8				
	Нийт	126	100		Нийт	30	100

Шүүгчийн туслахад гаргасан өргөдөл гомдлыг дотор нь агуулгаар нь задалж, дараах хүснэгтээр харуулъя.

Хүснэгт 6. Шүүгчийн туслахад гаргасан өргөдөл, гомдлыг агуулгаар нь:

Нийслэл дэх шүүхүүдийн хувьд:				Орон нутаг дахь шүүхүүдийн хувьд:			
№	Шүүгчийн туслах	Тоо	Хувь	№	Шүүгчийн туслах	Тоо	Хувь

1	Хариуцлагагүй байдал	29	31.8	1	Харилцааны зөрчил	6	27.3
2	Эрх зүйн актууд хугацаандаа гараагүй	19	20.9	2	Эрх зүйн актууд хугацаандаа гараагүй	4	18.2
3	Хууль зөрчсөн	18	19.8	3	Хууль зөрчсөн	3	13.6
4	Харилцааны зөрчил	13	14.3	4	Ёс зүйн зөрчил	3	13.6
5	Иргэдийг чирэгдүүлсэн	8	8.8	5	Хариуцлагагүй байдал	2	9.1
6	Ёс зүйн зөрчил	4	4.4	6	Санал хүсэлт	4	18.2
	Нийт	91	100		Нийт	22	100

Нийслэл дэх шүүхүүдийн шүүгчийн туслахын хувьд ажлын хариуцлага алдах, шүүхийн эрх зүйн актууд хугацаандаа гараагүй, мөн хууль зөрчсөн үйлдэл гаргаж байна гэсэн гомдол 72.5 хувь бол орон нутаг дахь шүүхүүдийн шүүгчийн туслахын хувьд харилцааны зөрчил болон эрх зүйн актууд хугацаандаа гараагүй гэсэн өргөдөл, гомдол 45.5 хувь эзэлж байна. Эдгээрээс харахад шүүгчийн туслахад хандсан өргөдөл, гомдол 72-73 хувь /нийслэл болон орон нутаг/ байгаа нь хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны явцад хэргийн оролцогчтой харилцаж байгаа гол субъект бол шүүгчийн туслах, түүний ажил, мэргэжлийн мэдлэг, ур чадвар, харилцаа хандлага, хувийн зохион байгуулалт нь шүүхийн үйлчилгээний чанарт шууд нөлөөлөхүйц гэж хэлж болохоор байна. Бид анхан болон давж заалдах шатны шүүхэд хэрэг, нэхэмжлэл, тайлбар, гомдол хүлээн авах, танилцуулах, хариу тайлбар авах, нотлох баримт цуглуулах, нэмж бүрдүүлэх, хасах, шүүх хуралдааныг товлох зэрэг шүүх хуралдааны бэлтгэл ажиллагаанаас шүүхийн шийдвэр гардуулах, хавтаст хэргийг архивд хүлээлгэн өгөх хүртэлх хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны бүхий л үйл явцад оролцож байгаа байдлаар нь шүүхийн захиргааны ажилтны албан тушаалын чиг үүрэг⁴-ийг судалж үзсэнээ дараах хүснэгтээр харуулбал:

Хүснэгт 7. Шүүхийн захиргааны ажилтны чиг үүрэг:

№	Албан тушаал	Анхан шат	Давж заалдах шат
1	Удирдах албан тушаалтан	35	
2	Шүүгчийн туслах	30-35	30-32
3	Шүүх хуралдааны нарийн бичгийн дарга	25	19
4	Мэдээлэл лавлагааны мэргэжилтэн	26	22
5	Мэдээлэл технологийн мэргэжилтэн	28	
6	Архив, бичиг хэргийн эрхлэгч	26	
7	Эвлэрүүлэн зуучлагч	17	
8	Эвлэрүүлэн зуучлагчийн туслах	19	

Тэгвэл шүүгчийн туслахын чиг үүрэг нь шүүхийн тухай хуулийн 89 дүгээр зүйлийн 89.3-т заасан 10 чиг үүргийг шүүгчийн удирдлага дор хэрэгжүүлнэ гэсэн боловч нэхэмжлэлийг хүлээн авснаас хойш хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны явцад буюу бодит байдалд эрүүгийн шүүгчийн туслах 34 чиг үүрэг, иргэний шүүгчийн туслах болон захиргааны шүүгчийн туслах тус тус 30 чиг үүрэг хэрэгжүүлж байна⁵. Шүүгчийн туслах бусад шүүхийн захиргааны ажилтан нараас илүү их чиг үүргийг хэрэгжүүлж байгаа нь харагдаж

⁴ Шүүхийн ерөнхий зөвлөлийн даргын 2022 оны 11 дүгээр сарын 04-ний өдрийн 237 дугаар тушаалаар анхан болон давж заалдах шатны 9 шүүхийн Тамгын газрын захиргааны ажилтны албан тушаалын чиг үүрэгт ажлын байрны зураг авалт хийсэн болно.

⁵ Шүүхийн ерөнхий зөвлөл. Шүүхийн захиргааны ажилтны чиг үүргийн судалгаа. 2023 он 2-р бүлгээс

байна. Мөн 2025 оны 1 сарын байдлаар анхан шатны шүүхийн шүүгчийн туслахын ажиллагаанд байгаа хэргийн тоо⁶-г харахад:

Хүснэгт 8. Анхан шатны шүүхийн шүүгчийн туслахын ажиллагаанд байгаа хэргийн тоо:

№	Хэргийн төрөл	Нийслэл	Орон нутаг
1	Эрүүгийн хэрэг	21	22-39
2	Иргэний хэрэг	214-284	40
3	Захиргааны хэрэг	26	6

Ажиллагаанд байгаа хэргийн тооноос хамаарч хэргийн оролцогчтой утсаар ярих болон биечлэх уулзах, шүүгчийн гаргасан эрх зүйн актуудыг танилцуулах, талуудын гаргасан хүсэлт, нотлох баримтыг хэргийн материалд хавсаргах зэрэг үйлдлүүд нь хэд дахин давтагдан хийгддэг гэдгийг анхаарах нь зүйтэй.

Дээрх судалгааны үр дүнг ерөнхийд нь дараах схемээр харууллаа.

Схем 1. Шүүхийн үйлчилгээний ерөнхий бүтэц, тулгамдаж буй асуудал:

Шүүхийн захиргааны хүний нөөцийн бүтцийг харахад хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд оролцож байгаа шүүхийн захиргааны ажилтан Монгол улсын анхан болон давж заалдах шатны шүүхэд 2022 онд 1352 ажилтан, 2023 онд 1374 ажилтан, 2024 онд 1479 захиргааны ажилтан ажилласан байна⁷. 2023 оны байдлаар⁸ шүүхийн захиргааны ажилтны

⁶ Тус тоог нийслэл дэх Баянгол, Хан-Уул, Сонгинохайрхан дүүргийн Эрүүгийн хэргийн анхан шатны тойргийн шүүх, Баянзүрх, Сүхбаатар, Чингэлтэй дүүргийн Иргэний хэргийн анхан шатны тойргийн шүүх Нийслэл дэх Захиргааны хэргийн анхан шатны шүүх, Дархан-Уул аймаг дахь сум дундын анхан шатны шүүх, Дархан-Уул аймаг дахь Захиргааны хэргийн анхан шатны шүүхийн шүүгчийн туслах нараас мэдээлэл авав.

⁷ Шүүхийн ерөнхий зөвлөл. Монгол улсын шүүхийн тайлан., 2023, 2024, 2025 он

⁸ ШЕЗ-ийн Шүүхийн захиргааны хүний нөөцийн газрын тоо мэдээнээс иш татав.

37.3 хувь нь 20-29 насны, 33 хувь нь тухайн албан тушаалд 1 хүртэлх жил ажилласан ажилтан байна. Үүнийг график 1, 2-оос дэлгэрэнгүй харж болно.

График 1.

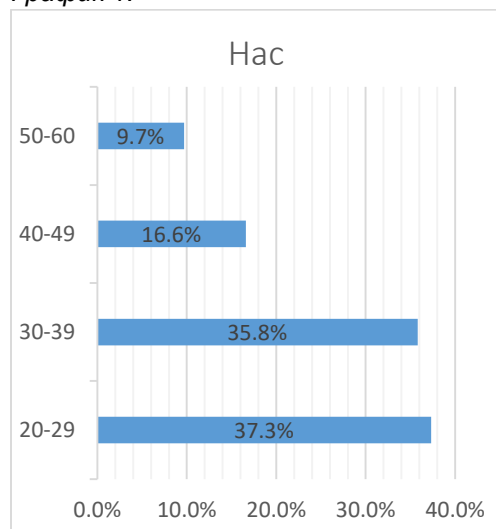
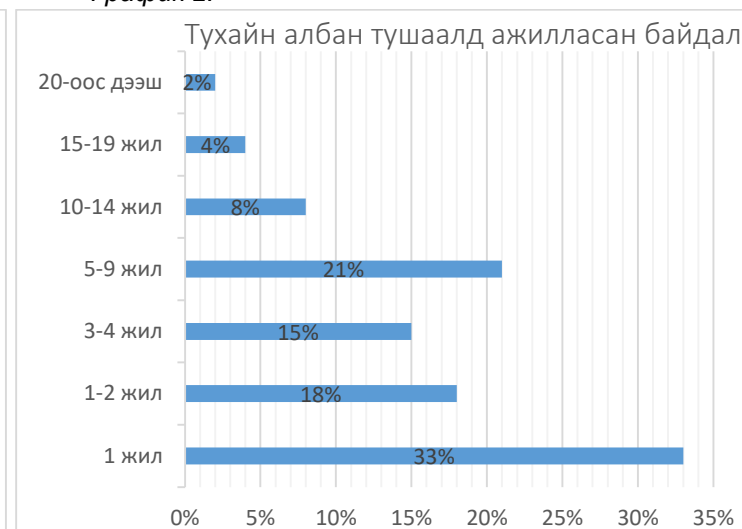

График 2.

Эндээс харахад мэдлэг, ур чадвар, туршлага хуримтлуулан тогтвор суурьшилтай ажилласан, мөн тухайн ажилдаа мэргэшсэн боловсон хүчин дутмаг байгааг илэрхийлж байна. Энэ нь шүүхийн нэр хүнд, үйлчилгээний чанар, хүртээмж, иргэдийн итгэл үнэмшил, сэтгэл ханамжид нөлөөлж байна.

ДҮГНЭЛТ

Энэхүү судалгааны зорилго нь хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны явц дахь шүүхийн үйлчилгээний чанар, хүртээмж, орчин нөхцөл, харилцаа хандлагад тулгамдаж буй асуудлыг тодруулахын тулд шүүх болон шүүхийн захиргааны ажилтан нарт ирсэн өргөдөл, гомдол, санал хүсэлтүүдэд дүн шинжилгээ хийсэн болно.

Хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны явцад шүүхийн захиргааны ажилтан нарын гаргаж буй зөрчил дутагдлыг судалж үзэхэд хариуцлагагүй байдал 32.5 хувь, эрх зүйн актууд хуулийн хугацаандаа гараагүй 17.5 хувь, харилцааны болон ёс зүйн зөрчил 16.7 хувь, хууль зөрчсөн болон иргэдийг чирэгдүүлсэн асуудал тус тус 12.7 хувь байна. Эдгээр асуудлын 72.5 хувь нь шүүгчийн туслахад хандсан өргөдөл, гомдол эзэлж байна. Үүний учир шалтгааныг судлан үзэхэд шүүгчийн туслахын чиг үүрэг бусад шүүхийн захиргааны ажилтан нараас 10-15 чиг үүргээр илүү байна. Нийслэлд шүүхийн захиргааны ажилтны ажлын ачаалал, орчны стрессээс үүдэн харилцааны болон ёс зүйн алдаа гаргаж байгааг дээрх судалгааны үр дүнгүүдээс дүгнэж байна.

Мөн шүүхийн захиргааны ажилтны 33 хувь нь тухайн албан тушаал дээрээ 1 хүртэлх жил ажилласан, 37.3 хувь нь 20-29 насныхан эзэлж байна. Энэ нь мэргэшсэн, дадлага туршлагатай захиргааны ажилтан хомс, хүний нөөц тогтворгүй байгаа нь шүүхийн үйлчилгээний чанарт шууд нөлөөлж байна. Иймээс шүүхийн хүний нөөцийн бодлого, тогтвор суурьшилтай ажиллах нөхцөл боломжийг бодлогын түвшинд анхаарах шаардлагатай.

Дараагийн анхаарал зайлшгүй хандуулах асуудал бол хувь хүний сэтгэл зүйн байдал, төлөвшил, харилцаа хандлага юм. Судалгаа⁹-нд оролцогчдын 84 хувь нь ажлын бүтээмж

⁹ ШЕЗ. Шүүхийн сургалт судалгааны төв. Шүүхийн захиргааны ажилтны сэтгэл зүйн байдлыг тодорхойлсон судалгааны тайлан., 2024 он.

бага, 71 хувь нь цалин урамшуулалдаа сэтгэл ханамжгүй, 35 хувь нь чөлөөт цаг гардаггүй, 52.8 хувь нь стрессийн шинж тэмдэг үүссэн буюу анхаарал хандуулах, зайлшгүй арга хэмжээ авах шаардлагатай гэсэн үр дүнгүүд байна. Мөн шүүхийн захиргааны ажилтны 19 хувьд нь ажлаас халсрах хам шинж илэрч байгаа нь 5 ажилтны 1 нь ажлаас халширсан сэтгэл зүйтэй байна. Стресстэй болон сэтгэл зүйн хямралд орсон шүүгчийн туслахуудын 20 хувь нь шүүгчийн харилцаа хандлага, хэргийн оролцогчийн харилцаа, сэтгэл хөдлөл зэргээс хамаардаг болох нь ярилцлагын явцад ажиглагдаж байсан.

Шүүхийн үйлчилгээг иргэдэд ойлгомжтой, хүртээмжтэй болгоход хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны үйл явцад шүүгч, шүүхийн захиргааны ажилтан, хэргийн оролцогчийн эрх үүрэг, хууль, эрх зүйн үүднээс хэрхэн шүүхийн шийдвэр гарч байгааг тодорхой мэдээлэх, олон нийтийн эрх зүйн боловсролыг дээшлүүлэх нөлөөллийн ажлуудыг нийслэл, орон нутагт зохион байгуулах шаардлагатай байна.

САНАЛ ЗӨВЛӨМЖ

Шүүхийн үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг дээшлүүлэхэд дараах зөвлөмжийг хүргэж байна. Үүнд:

- Хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаатай холбоотой үүсэж байгаа асуудал, бэрхшээлийг цаг алдалгүй шийдвэрлэхэд анхааран, асуудлыг учир шалтгааныг судалж, хэргийн оролцогч нарт үнэн зөв ойлголт, мэдээлэл өгөх захиргааны ажилтан нарыг бэлтгэх,
- 3 хүртэлх сар дотор ажиллаж буй шүүхийн захиргааны ажилтан нарт өөрийн мэдлэг, ур чадварыг хөгжүүлэх, ажилдаа дасан зохицох, хувийн зохион байгуулалтаа зөв төлөвлөхөд зөвлөн туслах,
- Шүүхийн захиргааны хүний нөөцийг тогтвортой байдлыг хангах бодлого хэрэгжүүлэх /зэрэг дэв ахих, мэргэшсэн ажилтныг урамшуулах, нийгмийн баталгааг дээшлүүлэх/,
- Шүүгчийн туслахын ажлын онцлогийг харгалзан хөдөлмөр зохион байгуулалтын оновчтой шийдлийг нэвтрүүлэх,
- Шүүхийн захиргааны ажилтны харилцаа хандлага, ёс зүй, мэргэжлийн үйл ажиллагааны алдаа дутагдлаас урьдчилан сэргийлэх сургалт, нөлөөллийн ажлуудыг тогтмол зохион байгуулах,
- Олон нийтийн эрх зүйн боловсролыг дээшлүүлэх зорилтод хөтөлбөр боловсруулан, жил бүр уламжлал болгон зохион байгуулах. Тухайлбал: сургуулийн өмнөх болон ерөнхий боловсролын сургуулийн сурагчдад танилцах өдөрлөг, эрх зүйн суурь мэдлэг олгох сургалт, шүүхийн нээлттэй хаалганы өдөр, оюутан залуучуудын дунд мэтгэлцээн, хэлэлцүүлэг, эрдэм шинжилгээний илтгэлийг улсын хэмжээнд зохион байгуулах,
- Шүүхийн захиргааны ажилтны ажлын зохион байгуулалт, орчин нөхцөл, цахимжилтийг нэвтрүүлэхэд монгол хүний сэтгэлгээ, газар зүй, хүн амын нягтаршил, цахим хэрэглээний мэдлэг ур чадварыг харгалзан үзэх зэрэг саналуудыг хүргэж байна.